

MAKALELERLE
MARDİN

I
TARİH-COĞRAFYA

Hazırlayan: Dr. İbrahim ÖZCOŞAR

İstanbul-2007

HADİS LİTERATÜRÜNDE NUSAYBİN

Ahmet KELEŞ*

Sayın başkan, değerli meslektaşlarım, kıymetli dinleyenler hepinizi saygıyla selamlıyorum. Benim tebliğim "*Hadis Literatüründe Nusaybin*" adını taşımaktadır. Bu tebliğimde ele alacağım konu, Kuran'ı kerim'in "*Ahkaf Sûresi*" ve "*Cin Sûresi*"nde yer alan ayetlerin indirilişiyle ilgili konu edilen Cinler ve bu cinlerin de Nusaybinli oluşlarına ilişkin rivayetlerdir. Bu rivayetleri iki ana başlık altında incelemek istiyorum. Birincisi, söz konusu ayetler ve cinlerle olan ilgisi, ikincisi ise bu cinlerin Nusaybin'le olan ilişkileridir.

a- Nusaybin Cinleriyle İlgili Olan Ayetler

Kuran'ı Kerim'de yer alan konumuzla ilgili ayetler yukarıda da belirttiğimiz gibi iki sûrede yer almaktadır. Bu sûreleri nûzul sıralarına göre burada zikretmek istiyorum. Bugün elimizdeki mevcut Mushaftaki sırası 46 olan Ahkâf sûresi, Hz. Osman Mushaf'ında 66. sırada, İbn Abbas'ın Mushaf'ında 63. sırada, Ca'fer es-Sâdık'ın Mushaf'ında ise 65. sıradadır.

*Doç. Dr. Ahmet KELEŞ Dicle Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Hadis Anabilim Dalı DİYARBAKIR. "Geçmişten Günümüze Nusaybin Sempozyumu" 27,28 Mayıs 2004

Cin Sûresi ise bizim elimizdeki Mushaf'ta 72. sûre, Hz. Osman'ın Mushaf'ında 40. sûre, İbn Abbas'ın Mushaf'ında 38. sûre, Ca'fer se-Sâdık'ın Mushaf'ında ise 39. sûredir.

Verdiğimiz bu bilgilerden anlaşılmaktadır ki, bizim elimizdeki mevcut Mushaf'ın dışındaki diğer Mushaf'lara göre indiriliş (nüzûl) itibarıyla Cin sûresi, Ahkâf Sûresi'nden öncedir. Bizim okuduğumuz Mushaf'a göre ise Ahkâf sûresi daha öncedir. Sûrelerin öncelik ve sonralığını tespitinin önemi varsa da biz konumuzun alanını genişletmemek için öncelik sırası itibarıyla Cin Sûresi'nden başlayarak ayetlerin anlamlarını vermek istiyoruz.

Cin Sûresi:

“De ki; Cinlerden bir topluluk Kuran'ı dinleyip şöyle dedikleri bana vahyolundu: ‘Biz hârukulâde bir Kuran dinledik. O doğru yola iletiyor. Ona inandık. Artık Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız.’” (Cin,72/ 1-3.)

Süleyman Ateş'e göre bu ayetler Hz. Peygamber'e Tâif dönüşü nazil olmuştur.¹ Bu tespit, diğer sûredeki ayetler ile ilişki kurmada konumuz bakımından önemlidir.

Ahkâf Sûresi:

“Bir zaman cinlerden bir topluluğu, Kuran dinlemek üzere sana yönlendirmiştik. Gelip hazır olduklarında ;”Susum” dediler. Kuran tilaveti tamamlanınca da kavimlerine döndüler. “Ey Kavmimiz; Biz Mûsâ'dan sonra indirilen, kendinden öncekini doğrulayan, gerçeğe ve doğru yola götüren bir kitap dinledik. Ey kavmimiz, Allah'ın davetçisine uyun ve ona inanın ki Allah günahlarımızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi yakıcı azaptan korusun.” (Ahkâf,46/ 29-33)

Görüldüğü üzere her iki sûrenin de içinde yer alan ayetlerde “Cin” denilen bir grubun Hz. Peygamber'den Kuran dinleyip sonra kavimlerine dönerek bu Kuran'a inanmalarını istedikleri anlatılmaktadır. Ayetlerin tefsiri sadedinde zikredilen rivayetlerde ve yapılan yorumlarda şu ana başlıklar etrafında durulmuştur:

1- Her iki surede bahsedilen cinler aynı topluluk mudur, yoksa ayrı ayrı cinler midir?

¹ Süleyman Ateş, *Yüce Kuran'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul tarihsiz, X, 91.

2- Cinleri Hz. Peygamber görmüş müdür, Kuran'ı onlara bizzat dinletmek için mi okumuştur, yoksa onları görmemiştir de, daha sonra Allah cinlerin Kuran dinlediklerini vahiy ile mi Hz. Peygamber'e (a.s.) bildirmiştir?

3- Bu olaylar ne zaman olmuştur?

4- Cinlerin mahiyeti nedir ve bunlar kimlerdir?

Söz konusu rivayetler ve yorumlar ile ilgili benim tebliğimde üzerinde duracağım hususlar üçüncü ve dördüncü maddede yer alan problemlerdir.

İster aynı olayı anlatıyor olsun, isterse farklı olayları anlatıyor olsun ayetler Kuran'ı dinleyen cinlerden bahsetmektedir. Cinlerin varlık olarak mahiyetlerine ilişkin tartışmalar da konumuz dışındadır. Ancak bizi tebliğimiz çerçevesinde ilgilendiren ise, söz konusu ayetleri dinleyen ve kavimlerine dönen cinlerin rivayetlerde "Nusaybin"li oluşlarıdır. Meşhur bir belde olarak Araplarca bilinen Nusaybin, söz konusu rivayetlerde cinleri nedeniyle zikredilmektedir. Birazdan üzerinde duracağımız gibi, o zaman Arapların inançlarında insanlar gibi cinlerin de yerleşim bölgeleri bulunmaktadır. Hatta aynı yerleşim yerlerini insanlar ile cinler müşterek olarak kullanmaktadırlar.²

b-Nusaybin'in Zikredildiği Rivayetler

En erken dönem kaynaklardan İbn Hişam'da (213/835) Cin Sûresiyle ilgili rivayetleri anlatırken konuyu Hz. Peygamber'in Tâif'ten dönüşüyle ilgili olarak anlatmaktadır. Hz. Peygamber Tâif'ten umduğunu bulamadan üzgün ve kederli olarak dönmekteydi. Mekke'ye bir gecelik mesafeye gelince gecenin karanlığında (ortasında) namaza durdu. Açıktan (cehrî) olarak Kuran kıraat etmeye başladı. Bunun üzerine bir grup cin okunan Kuran'a kulak verdi, dinlerdir. Daha sonra da kavimlerine giderek onlara bu dinlediklerine tâbi olmalarını istediler. Muhammed b. Ka'b el_Kurazî'den yaptığı

² İmam Şiblî, *Cinlerin Esrârı*, Çev. Muhammed Ferşad, İstanbul tarihsiz, 86.

bu nakilde İbn Hişam şu detayları da kaydetmektedir: Bu cinler yedi kişi idiler ve Nusaybin cinleriydiler.³

Alkame'nin İbn Mesûd'dan naklettiği bir rivayet ise şöyledir:

Alkame: Cin gecesi sizden hiç kimse Rasûlullah ile beraber miydi?

İbn Mesûd: Hayır. Ancak bir gece onu Mekke'de kaybettik. Her tarafta onu aradık ama bulamadık. Acaba kendisine bir suikast mı yapıldı, yoksa onu cinler mi kaçırdı diye endişelendik. Çok kötü bir gece geçirdik. Nitekim gün ağarırken Hıra dağı tarafından çıka geldi. Kendisine çok endişelendiğimizi nereye gittiğini sorduk bize şu cevabı verdi:

“Bana cinlerin bir davetçisi geldi. Ben de gidip onlara Kuran okudum.” İbn Mesûd devamla şunları anlatıyor. Rasûlullah sonra bizi cinlerle bulduğu yere götürdü. Orada onların izlerini ve yaktıkları ateşlerin kalıntılarını bize gösterdi. Cinler o gece Hz. Peygamberden neleri yiyip yiyemeyeceklerini sormuşlar Rasûlullah'da onlara; “Üzerine Allah'ın adının anılarak kesilen hayvanların kemiklerinin ve deve atıklarının (gübresini) kendilerine helal olduğunu” söylediğini anlatmaktadır. Rasûlullah bunu söyledikten sonra ashabına; “Bunlarla taharetlenmeyiniz onlar cin kardeşlerinizin azıklarıdır” buyurmuştur.⁴

Tirmizî'nin naklettiği bu rivayette söz konusu cinlerin “Cezîre”li oldukları da belirtilmektedir.⁵ Bu rivayet cinlerin yurtlarının Cezîre olduğunu söylüyor ki bu Nusaybin ile aynı bölge demektir.

Buhârî'nin Ebû Hüreyre'den naklettiği bir rivayete göre de Nusaybin adı şu şekilde geçmektedir:

³ İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdu'l-Melik, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Beyrut 1994, I, 58-59. Ayrıca bkz. İbn Hanbel, Ahmed, *Müsned*, I, 167; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kuran'î'l-Azîm*, İstanbul 1985, VII, 273.

⁴ Müslim, *Salâh*, 33, H. No: 150; Tirmizî, *Tefsîru Sûreti Ahkâf* (46), (V, 382).

⁵ Tirmizî, *Tefsîru Sûreti Ahkâf*, V, 382. Ayrıca bkz. İbn Kesîr, *age*, VII, 274.

“Bana Nusaybin cinlerinden bir heyet geldi, onlar ne güzel cinlerdi, benden azık istediler, rastladıkları her kemik ve hayvan dışkısı (revs) üzerinde bir yiyecek bulmaları için onlara dua ettim.”⁶

Buhârî'nin bu rivayeti cinlerle ilgili ayetlerin tefsirinde değil de abdest ve taharet konusu ile ilgili olarak zikretmesi de şayanı dikkattir.

İbn Mesûd'dan yapılan bir başka rivayette yine Hz. Peygamber'in cinlere Kuran okumak üzere bir gece birlikte gittiklerini anlatmaktadır:

“Hz. Peygamber bir gün, bana cinlere Kuran okumam emrolundu, benimle gelmek isteyen var mı diye sordu. Kimse cevap vermedi. İkinci kez sordu, yine cevap veren olmadı. Üçüncü kez sorduğunda ben; ‘ben gelirim yâ Rasûlullah’ dedim. Bunun üzerine yürüdük. Tâ İbn Ebî Dûb vadisindeki hacûn mevkiine geldi. Burada bir çizgi çizdi ve ‘sakın burayı geçme’ dedi. Hacûn'a varınca Zût erkekleri gibi, yani zencilere benzeyen erkekler üzerine üşüştiler ve etrafını sardılar. Yüzleri Mekâkî'ye benziyordu.⁷ Kadınların deflerini çalması gibi def çalıyorlardı. Peygamberin etrafını iyice kuşattılar. Artık gözüme görünmez oldu. Ben bir aralık ayağa kalktım, bana eliyle oturmamı işaret etti. Daha sonra Kuran okumaya başladı. Gittikçe sesi yükseliyordu. Cinler Kuran'ı dinledikçe yerlere yattılar. Nitekim Rasûlullah döndü. Bana; ‘sen de gelmek istedin değil mi?’ dedi. Ben de; evet, dedim. ‘Gelmen gerekmezdi. Onlar cinlerdi. Onlara Kuran okudum. Kavimlerine döndüler. Dinledikleriyle onları uyuracaklar buyurdu. Benden azık istediler. Ben de onlara kemikle dışkıyı önerdim. Kimse bunlara bevletmesin’ dedi.”⁸

Bu rivayette gelen cinlerin memleketleri zikredilmemiş olsa da, rivayetin muhtevasından aynı olayın anlatıldığı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, İbn Mesûd'un nakletmiş olduğu rivayetlerdeki cinlerle ilgili olay Nusaybin cinleri olarak bilinen cinler olduğu sonucuna ulaşmamız mümkündür. Bazı rivayetlerde geçen el-Cezîre cinleri ifadesinin ve Ninova cini tanımlamasın da aynı olay

⁶ Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensâr*, 32.

⁷ Mekâkî: Mekûk'un çoğuludur. Üstü geniş altı dar olan kâseye, bardağa denir. Bununla İbn Mesûd cinlerin yüzlerini tarif ediyor.

⁸ Kurtubî, *el-CEvâmiu Liakkâmi'l-Kurani'l-Kerim*, XVI, 213. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXX, 152-153.

bağlamında zikredilmesi, sonuç olarak Nusaybin cinlerine ait olan rivayetlere yapılan yorumların “idracı” olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü, “*Nusaybin*” adının geçtiği rivayetler diğerlerinden daha erken dönem eserlerde geçmektedir.

Beyhakî, *ed-Delâilü'n-Nübüvve* adlı eserinde bu rivayetlerin bir çok farklı versiyonlarını zikretmiştir.⁹ İbn Kesîr, İbn Ebî Hâtimin naklettiği mürsel bir rivayette İbn Mesûd'un yukarıda zikretmiş olduğumuz İbn Mesûd rivayetini, yani, “*Cin Gecesi*” olarak rivayetlerde zikredilen hadiseyi Ebû râfi' tarikiyle nakletmiş ve gelen cinlerin sayısının on iki bin olduğunu ve cinlerin de Mûsul Ceziresi cinleri olduğunu ifade etmiştir.¹⁰ Hadis kaynaklarında daha çok “*Kitâbu'l-Vudû*” içinde zikredilen bu rivayet, Hz. Peygamber'in İbn Mesûd'dan abdest için su istediğini, su bulamayıp yanındaki “nebiz” ile abdest aldığını, dolayısıyla nebizle abdest almanın caiz olduğu bağlamında, alimler ele almışlar ve nakletmişlerdir.¹¹

Yine İbn Kesîr, İbn Ebî Hatim'in, “*Cin Sûresi*”ndeki ayetlerle ilgili gelen cinlerin Ninovalı cinler, Ahkâf Sûresi'ndeki ayetlerle ilgili olan cinlerin ise Nusaybinli cinler olduğu şeklindeki yorumunu nakletmektedir.¹²

Beyhâkî'nin *ed-Delâil* adlı eserinde Ebû Hüreyre'den naklettiği bir rivayet yine abdest konusuyla ilgilidir. Bu rivayete göre bir gün Hz. Peygamber kazai hâcet için araziye çıktı. Ebû Hureyre'den taharet için taş istedi ve kemik ve tezek getirmemesini tembih etti. Ebû Hureyre taharet taşlarını getirip, kemik ve tezeği neden istemedin yâ Rasûlullah diye sorunca; “Bir gün bana Nusaybin cinleri geldiler ve benden yiyecek rızık istediler. Ben de onlar için, yanından geçtikleri her kemik ve tezeğin onlar için tam, yiyecek olması için dua ettim” buyurdu.¹³

Görüldüğü gibi, bu rivayette de Cinler Nusaybinli olarak belirtilmiştir.

⁹ Bkz. Beyhâkî, *ed-Delâilü'n-Nübüvvetü*, II, 48-50.

¹⁰ İbn Kesîr, *age*, VII, 278.

¹¹ Bu konuda bkz. Ebû Dâvûd, Tahâre, *el-Vudû bi'n-Nebîz*, I, 84; İbn Mâce, I, 135. Tirmizî, *Vudû*,

¹² İbn Kesîr, *age*, VII, 279.

¹³ Beyhâkî, *ed-Delâil*, II, 49.

İbn Kesîr yine İbn Ebî Hâtîm'den konuyla ilgili olarak, Mücâhid'in şöyle bir görüşte olduğunu nakletmiştir: Ahkaf Sûresi'nde zikredilen bir grup cin, yedi kişi idiler. Bunlardan üçü Haranlı, dördü de Nusaybinli idiler. Mücâhid bu yedi cinin isimlerinde sayar ki bunlar şöyledir:

1- Hayâ, 2- Hasâ, 3- Mesâ, 4- Şâsır, 5- Nâsır, 6- İbyân veya İnyât, 7-ehkâm veya Ered'dir.¹⁴

Eş-Şiblî, "*Cinlerin Esrarı*" adlı eserinde bu isimleri saydıktan sonra, İbn Düreyd'den Ömer b. Abdulazîz'in faziletleriyle ilgili olarak şöyle bir olay zikretmiştir: Ömer b. Abdulazîz bir bozkırda yürürken, ölü bir yılan görür. Bunun üzerine elbisesinin bir parçasıyla onu kefenler ve gömer. Bu esnada bir sesin şöyle çağırdığını işitir: "Ey Sarak! Allah'ın elçisinin sana; ' Sen gelecekte bir bozkırda öleceksin. Salih bir insan gelip seni kefenleyip gömecek demişti' İşte ben buna şimdi şahit oluyorum. Ömer b. Abdulazîz bu sese sen kimsin diye sordu. O da; Ben Rasûlullah'tan Kuran dinleyen cinlerden biriyim Sarak ile ikimiz kalmıştık. Şimdi o da öldü yalnız ben kaldım" dedi.¹⁵

İbn Kesîr Süfyân es-Sevrî'nin konuyla ilgili görüşlerini aktarmış ve cinlerin sayılarıyla ilgili; on beş, atmış binde binili, üç yüz, on iki bin gibi rakamlar verdiğini kaydetmiştir. Ayrıca seyyitlerinin adının da "Verdân" olduğunu zikretmektedir. İbn Kesîr bu farklı rakamları, Cinlerin farklı zamanlarda Hz. Peygamber'e gelmiş olacaklarına bağlayarak açıklamaktadır.¹⁶

İbn Kesîr ayrıca Zeyd İbn Selâm tarihiyle yukarıda nakletmiş olduğumuz İbn Mesûd rivayetini aktarmış ve burada da cin gecesinde Hz. Peygamber'in (a.s.) Kuran okuduğu cinlerin Nusaybin cinleri olduğunu kaydetmiştir.¹⁷ Ancak rivayetin değerlendirilmesi sadedinde

¹⁴ İbn Kesîr, *age*, VII, 280. Diğer cinlerden Müslüman olanların isimleri için bkz. El-Gimârî, Ebu'l-Fazl Abdullah b. Muhammed b. Es-Siddîk, *Gıurretü'l-Ayni Biedilleti İrsâli'n-Nebiyyi İlä's-Sakaleyn ve Yetemesseli Alâ Esmâi's-Sahâbeti'l-Cinniyîn*, Beyrût 1986, 34-52.

¹⁵ İmamı Şiblî, *Cinlerin Esrarı*, Çev. Muhammed Ferşad, Üçüncü baskı, İstanbul tarihsiz, 185. Cinlerin farklı isimleri için bkz. *Aynı eser*, 188.

¹⁶ İbn Kesîr, *age*, VII, 280.

¹⁷ İbn Kesîr, *age*, VII, 283.

ise; “Bu cidden garib bir rivayettir. Raviler arasında “müphem” bir ravi de vardır, demiştir.¹⁸

Taberî, İkrime ve İbn Abbas’tan yaptığı rivayette Ahkâf Sûresi 28. ayetteki “*Neferan minelcinn*” ifadesindeki “*nefer*” sözcüğünün yedi kişiye delalet ettiğini ve bu cinlerin Nusaybin cinleri olduğunu nakletmektedir. Ayrıca bu yedi kişiyi Rasûlullah, kendisinin elçileri olarak kavimlerine gönderdiğini de kaydetmiştir.¹⁹

Taberî Katâde’den, İbn Mesûd’un “*Cin Gecesi*” olarak naklettiği yukarıda detaylı bir şekilde verdiğimiz rivayeti nakletmiş ve rivayetin arkasında farklı şu ziyadeyi kaydetmiştir:

“Katâde şöyle diyor: İbn Mesûd Kûfe’ye gelince orada yüzleri esmer zencilere benzeyen yaşlılar gördü. Bize; ‘bunlar kim’ diye sordu. Biz de onlar “Acemdirler” dedik. Bunun üzerine; “Cin gecesi gördüğüm cinler işte aynen bunlar gibiydi”, dedi.²⁰

Yine Taberî, Amr b. Gaylân es-Sakaffî’nin İbn Abbas’tan naklettiği cin gecesi olayın, gelen cinlerin “Nusaybinli olduklarını bizzat Hz. Peygamber’in sözü olarak vermektedir.²¹

Yine Taberî İbn Abbas’tan, Nusaybin cinlerinin Rasûlullah’a geldikleri gecenin Hz. Peygamber Nahle’de namaz kılarken gelen cinler olduğunu söylediğini nakletmektedir.²²

Taberî konumuzla ilgili ilginç bir rivayeti Cin Sûresi’nin tefsirinde Dahhâk’tan naklen şöyle yapmaktadır:

“De ki, bana cinlerden bir grubun Kuran’ı dinledikleri vahyolundu” ayetinin tefsiri sadedinde Dahhâk şu açıklamada bulunmuştur: Dünya seması bekçilerle gözlenip Şeytanlar şihaplarla kovulunca büyük İblîs diğerlerini topladı ve yer yüzüne dağıldı

¹⁸ İbn Kesîr, *age*, VII, 284.

¹⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kuran*, Ahkâf Sûresi tefsiri, XIII, 40.

²⁰ Taberî, *age*, XIII, 41.

²¹ Taberî, *age*, XIII, 42.

²² Taberî, *age*, XIII, 43.

bakalım neler oluyor öğrenin diye emir verdi. İlk gönderilen grup da Nusaybin Cinleri idi. Burası Yemen de bir yerdir. ...”²³

Taberî'nin verdiği bu rivayete göre Nusaybin bizim diğer rivayetlere binaen zikrettiğimiz el-Cezîre'de yer alan Nusaybin'den farklı olmaktadır. Ancak, benim kullandığım Taberî baskısındaki harekelemeye göre bu isim Nusaybin değil, Nasîbin olarak okunmaktadır. Süleyman Ateş de tefsirinde, el-Cezire bölgesindeki Nusaybin ismini de muhtemelen bu harekeleme nedeniyle olmalıdır ki, “Nasîbin” olarak okumuştur.²⁴

Biz bu ayrıntının diğer rivayetlerle karşılaştırıldığında bir sehiv olduğu ve doğrusunun Yemen'de bir yer olan Nasîbin değil el-Cezîre'deki Nusaybin olduğu görüşüdeyiz. Kaynaklarda yer alan rivayetler o kadar çoğalmıştır ki, bunlar arasında zaman zaman yerlerin ve şahısların adları bile karışmıştır. Yukarıda naklettiğimiz İbn Mesûd rivayetinin aynı metnini Medîne'de yaşanmış bir vakıa olarak Zübeyir b. Avam için de anlatmaktadırlar. Rivayette farklı olan sadece İbn Mesûd'un isminin yerine Zübeyir b. Avam adı konulmuştur. Bu rivayette de yine gelenler Nusaybin cinleridir. Azık istemişler, Rasûlullah da onlara Kemik ve Dışkıyı azık olarak belirlemiştir. Eş-Şiblî gibi tarihçiler bunu farklı olaylar olarak görmek isterler. Bizce bunları farklı oylalar olarak görmek, rivayeteki metin problemlerini çözmektedir. Çünkü, her gelen cin grubunun Rasûlullah'tan yiyecekleriyle ilgili şeyleri sorması anlamlı ve kabul edilir bir metin olamaz.

c- Konunun Değerlendirilmesi

Cinler konusu, cahiliye döneminde Arap toplumunda oldukça fazlasıyla gündemde olan bir konu idi. Onlar bazı şerhleri veya ilham, gaybî haber türü bilgileri onlara bağlarlardı.²⁵ Bu nedenle Kuran da cinler konusu yer vermiştir. Gerek akide konularında, gerekse ilgili hususlarda Cahiliye insanının sorunlu cin inançlarını tashih etmiştir. Bu bağlamda hadislerde de konu yer bulmuş ve bir çok rivayet nakledilmiştir. Tefsir ve Hadis şerhlerinde fazlaca konuyla ilgili

²³ Taberî, *age*, XIV, 127.

²⁴ Bkz. Süleyman Ateş, *age*, VIII, 388.

²⁵ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Toshihiko Izutsu, *Kuran'da Allah ve İnsan*, Çev. Süleyman Ateş, Ankara Üniv. Y., 1975, 142-82.

yorumlar ve açıklamalar yer almıştır. Ayrıca cin konusunda pek çok müstakil eser de kaleme alınmıştır. Yukarıda zikrettiğimiz İmam Şiblî'nin "*Esrâru'l-Cânn*"ı ve el-Gımârî'nin "*Gurretü'l-Ayni Biedilleti İrsâli'n-Nebiyyi İlä's-Sakaleyn ve Yetemesselü Alâ Esmâi's-Sahâbeti'l-Cinniyîn*" adlı eseri hem konumuzla ilgili Nusaybin cinlerinden bahsetmektedir. Hem de diğer cinleri Cin tâifesinin sahibesi olarak anlatmaktadır.²⁶

Cin konusu başta Kuran olmak üzere dinî metinlerde o kadar çok geçmektedir ki, bunların ayrı bir çalışma alanını gerektirdiği gayet açıktır. Burada değinmek istediğimiz şey, Nusaybin cinleri olarak zikredilen cinlerin, Kuran'da "ateş"ten yaratıldıkları bildirilen varlıklar mı, yoksa Arapların yabancılara, kendilerince bilinip ma'rûf olmayan kimselere de cin demelerinden dolayı Nusaybinli yabancılara yani normal insanlara mı tekabül ettiği ciddi bir sorundur.

Gelen cinlerin Nusaybinli oluşlarına ilişkin rivayetleri hiç sorun etmeden bu grubun Hicretten önce gelen Medinelî yerliler olduğu yorumunu yapan Muhammed el-Behiy, Ahkâf Sûresinde söz konusu edilen grubun Medinelî Müslümanlar olduğu kanaatini belirtmektedir.²⁷ Bizce bu kanaatin, Medinelîlerin Mekkeliler için ne kadar "yabancı" kavramına dahil olup olmayacağı gibi bir problemi vardır. Bu yorumu Nusaybinliler için yapmış olsa idi daha anlamlı olabilirdi.

Rivayetlerde yer alan Cinlerin, insan dışındaki varlıklar değil de yabancı insanlar, Araplar için "*Acem*" olarak bilinen kişiler olarak yorum yapmak rivayetlerin metni açısından mümkündür. Ancak, bu gelen grupların yiyecekleriyle ilgili belirtilen kemik ve tezек/dışkı gibi ifadeler bu tezi zayıflatmaktadır.

Muhammed Esed'in Kuran meali ve tefsirinde yer alan "**Ek3**"deki cinler ile ilgili açıklamaları da konumuzla yakından ilgilidir.²⁸

²⁶ Bkz. el-Gımârî, Ebu'l-Fazl Abdullah b. Muhammed b. Es-Sıddîk, *Gurretü'l-Ayni Biedilleti İrsâli'n-Nebiyyi İlä's-Sakaleyn ve Yetemesselü Alâ Esmâi's-Sahâbeti'l-Cinniyîn*, Beyrüt 1986.

²⁷ Muhammed el-Behiy, *İnanç ve Amelde Kurânî Kavramlar*, Çev. Ali Turgut, İstanbul 1988, 138-40.

²⁸ Muhammed Esed, *Kuran Mesajı Meal-Tefsir*, Çev. Cahit Koytak-Ahmet Errtürk, 1997, 1335-6.

Kanaatimce bu konu cinlerin varlıkları ve mahiyetlerini araştırma çerçevesinde yeniden ve daha kapsamlı bir şekilde ele alınıp incelenmelidir. Bizim bu tebliğdeki amacımız, sadece Hadis Literatüründe Nusaybin adının zikredildiği ve erken dönem Müslümanlaşma sürecinin burada da başladığı ve bunun insanlar değil de cinler arasında vuku bulduğu şeklindeki rivayetleri aktarmaktı. Bu nedenle metin tahlillerine giremedim ve konunun dışına çıkmaktan korktum. Nakledilen rivayetlerin ciddi metin problemlerinin olduğunu bir hadisçi olarak belirtmek durumundayım hepinize saygılar sunuyorum.